

Dalia Bukelevičiūtė, Ryšard Gaidis, Algirdas Jakubčionis
Saulius Kaubrys, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

Lietuvos valstybės kontrolės istorija

Vilniaus universiteto leidykla
VILNIUS 2015

Leidinyi skiriamas
Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės
25-mečio jubiliejui

UDK 351.9(474.5)(091)
Li333

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto tarybos posėdyje
(2015 m. vasario 17 d., protokolas Nr. 2)
pritarta skelbti kaip kolektyvinę monografiją

Atsakingasis redaktorius prof. dr. Zenonas Butkus

Recenzentai:

prof. dr. Juozas Skirius

doc. dr. Arvydas Anušauskas

doc. dr. Algis Povilas Kasperavičius

© Dalia Bukelevičiūtė, Ryšard Gaidis, Algirdas Jakubčionis,
Saulius Kaubrys, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2015

© Vilniaus universitetas, 2015

© Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2015

ISBN 978-609-459-486-1 (spausdintinė versija)

ISBN 978-609-459-485-4 (elektroninė versija)

Li333

Lietuvos valstybės kontrolės istorija : kolektyvinė monografija / Dalia Bukelevičiūtė, Ryšard Gaidis, Algirdas Jakubčionis ... [et. al.] ; [atsakomasis redaktorius Zenonas Butkus] ; Vilniaus universitetas. – Vilnius : Vilniaus universitetas : Vilniaus universiteto leidykla, 2015. – 524 p.

Santr. angl. – Skiriama Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 25-mečio jubiliejui. – Bibliogr.: p. 502–511. – Asmenvardžių rodyklė: p. 512–522.

ISBN 978-609-459-486-1

Šioje publikacijoje stengtasi išlaikyti optimalų apimties balansą tarp ketvirtį amžiaus siekiančios šiandieninės Valstybės kontrolės veiklos analizės ir jos praeities ištakų, t. y. tikrosios istorinės dalies pristatymo. Atskirai nagrinėjamas valstybės aparatą kontroliuojančių instancijų atsiradimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, jų egzistavimas carizmo priespaudos, sovietinės ir nacių okupacijos laikais; išskiriamas jau modernios Valstybės kontrolės susiformavimas ir jos funkcionavimas per pirmosios Nepriklausomybės dvidešimtmetį (1919–1940). Viso darbo kulminacija, aišku, yra dabartinės mūsų Valstybės kontrolės veiklos analizė, išsiaiškinimas, kaip ji tapo šiuolaikiška, europietiška audito institucija.

UDK 351.9(474.5)(091)

Dalia Bukelevičiūtė
Ryšard Gaidis
Algirdas Jakubčionis
Saulius Kaubrys
Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

LIETUVOS VALSTYBĖS KONTROLĖS ISTORIJA

Viršelio dailininkas Giedrius Kuzmickas
Kalbos redaktorė Gražina Indrišiūnienė
Maketuotoja Vida Vaidakavičienė

32,75 sp. l. 27 aut. l. Tiražas 500 egz.
Išleido Vilniaus universitetas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153 Vilnius

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės veikla šioje studijoje nagrinėjama tvirtai remiantis istorine patirtimi ir plačiame politinės bei socialinės istorijos kontekste. Tiriant 25 metų Valstybės kontrolės veiklą, labiausiai rūpėjo nustatyti šios instancijos konstitucinį statusą, apskritai jos teisinę padėtį keičiantis įstatymams, funkcijų ir kontroliuojamų sferų apimčių kaitą, valstybės kontrolierių vaidmenį ir jų veiklos bruožus. Stengtasi analizuoti Valstybės kontrolės tarptautinius ryšius, parodyti, kaip ji 1992 m. tapo INTOSAI (Tarptautinė aukščiausiųjų audito institucijų organizacija – *International Organization of Supreme Audit Institutions*), o 1993 m. – EUROSAI (Europos aukščiausiųjų audito institucijų organizacija – *European Organization of Supreme Audit Institutions*) nare. Maža to, 2002 m. mūsų šalies Valstybės kontrolė buvo išrinkta EUROSAI valdymo tarybos nare šešeriems metams. Tirtas šios sėkmingos tarptautinės integracijos poveikis Valstybės kontrolės statusui ir darbų plėtrai, paaiškinama, kaip ši įstaiga, iš pradžių buvusi labiau teisinis, kvotą atliekantis revizijos organas, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, tapo aukščiausia audito institucija, veikiančia savarankiškai ir nepriklausančia nuo vykdomosios valdžios. Šią 25 metų Valstybės kontrolės veiklos analizę pateikė išsamiausia, baigiamojo skyriaus autorė Vilniaus universiteto docentė Dalia Bukelevičiūtė.

Valstybės kontrolė, kaip ir visa mūsų valstybė, nėra visiškai naujas, tik šiais laikais atsiradęs reiškinys. Ši institucija buvo įsteigta iš karto po Pirmojo pasaulinio karo atkūrus Lietuvos valstybingumą ir veikė per visą Nepriklausomybės dvidešimtmetį iki 1940 m. sovietinės okupacijos. Tas laikotarpis, kaip jau yra užsiminęs buvęs valstybės kontrolierius Vidas Kundrotas, gali būti traktuojamas kaip pirmas Valstybės kontrolės raidos etapas². Tačiau ji turi ir dar gilesnes istorines ištakas, aptinkamas Lietuvos Didžiojoje

² V. Kundrotas. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei – 80 // Valstybės kontrolė. 1999, Nr. 13, p. 6.

Kunigaikštystėje. Įvairios institucinės kontrolės formos egzistavo ir carinės Rusijos priespaudos, ir sovietų bei nacių okupacijų metais. Šias istorines ištakas siekėme nuosekliai aptarti ir objektyviai ištirti, atsižvelgdami į specifines praeities epochų sąlygas. Dėl to pateikiami keturi knygos skyriai, kuriuose vertinamos gana skirtingos istorinės kontrolės formos.

Pirmame skyriuje nagrinėjamos valstybės kontrolės ištakos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK), siekiama nustatyti, kada ir kaip Lietuvos didžiojo kunigaikščio išdas buvo atskirtas nuo valstybės biudžeto, kokį finansinės kontrolės mechanizmą kūrė tuometinis, luominis Seimas, kaip tas mechanizmas tobulintas XVIII a. reformų laikotarpiu. Šios istorinės dalies autorė yra Lietuvos istorijos instituto LDK istorijos skyriaus vedėja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Čia pateikta autorės analizė nuosekliai kyla iš jos nuolatinių tyrinėjimų problematikos – autorė vadovavo Lietuvos mokslo tarybos remiamam projektui „Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais“. Projekto rezultatai paskelbti kaip tik išėjusioje to paties pavadinimo knygoje³. Antrasis skyrius apima Rusijos imperijos valdymo laikotarpį. Lietuva tuomet buvo aneksuota, bebalsė ir bežadė, tad negalėjo paveikti valstybingumo raidos, bet kaip tik tada – XIX a. intensyviausiai kūrėsi valstybinės kontrolės institucijos. Šis procesas neaplenkė ir carinės Rusijos, kurios paveldą dar ilgainiai galima buvo justi tarpukario Lietuvoje. Tą skyrių parengė Rusijos istoriją tiriantis ir ją Vilniaus universitete dėstantis dr. Ryšard Gaidis.

Modernios Valstybės kontrolės susikūrimą ir jos veiklą nepriklausomoje Lietuvoje 1919–1940 m. (trečiasis skyrius) išdėstė Vilniaus universiteto docentas Saulius Kaubrys, kurio moksliniai bei pedagoginiai interesai apima ir valstybės institucijų raidą. Nepriklausomos valstybės kontrolės naikinimas ir svetimšalių kontrolinės sistemos brukimas bei funkcionavimas trijų okupacijų laikotarpiais aptartas ketvirtajame skyriuje, kurį parengė šiuos laikotarpius tiriantis ir jų istoriją Vilniaus universitete dėstantis docentas Algirdas Jakubčionis.

³ R. Šmigelskytė-Stukienė, E. Brusokas, L. Glemža, R. Jurgaitis, V. Rakutis. Modernios administracijos tapsmas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais. Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2014.